

דער יידישער טעם-טעם

אַ פּעריאָדיש בלעטל פֿאַר ייִדיש-לערנערס

ניסן תשס"ה/אפריל 2005

יאָר 10, נומער 4 (49)

פֿאַר אָנהייבערס

דער יידישער הומאָר

דעריבער וועלן

מיר נישט דערציילן נאָך אַ מאָל די אַלע מעשיות וואָס אַלע קענען זיי שוין אָט דערמאָנען מיר אַ פֿאַר קאַטעגאָריעס: די ייִדישע מאַמע, די שוויגער²⁴, דער דאָקטער, דער פּסיכיאַטער, דער עצה-געבער²⁵, דער שלימזל²⁶, ייִדישע רעסטאָראַנען, געשעפֿטן, אַ ייד רעדט מיט גאָט, צוויי יידן אין אַ באַן, דריי גויים אין אַן אַוויאַן... קלייבט אויס אַליין אייערע באַליבטע וויצן און לאַכט געזונטערהייט. און טאָמער איר דערמאָנט זיך אין אַ וויץ וואָס איר ווילט זיך טיילן מיט אונדז, פֿאַרשרייבט עס און שיקט אונדז צו – מיר ווילן אויך לאַכן... (אַגבֿ²⁷, דאָס לאַכן איז טאַקע זייער געזונט, ווי איר קענט לייענען אויף זינט 2).

דערווייל וועלן מיר אייך געבן אַ פֿאַר מוסטער²⁸ פֿון ייִדישן הומאָר וואָס זינען ווייניקער באַקאַנט נאָר פֿאַרט²⁹ זייער באַטעמט³⁰.

ס'איז אַ מאָל געווען אין אַ שטאָט אַ כאַפֿטע⁸ אַלטע ייִדישע וויצלערס: געוועזענע⁹ בדחנים¹⁰, פענסיאַנירטע¹¹ אַקטיאָרן און סתם¹² ליידיק-גייערס¹³. זיי פֿלעגן זיך טרעפֿן אַלע טאָג און זיך דערציילן וויצן, אַבער מיט דער צייט האָבן זיי שוין געקענט די אַלע מעשיות¹⁴ אויף אויסנווייניק¹⁵ און ס'איז זיי געוואָרן לאַנגווייליק¹⁶ אויסצוהערן די זעלבע זאַכן. האָבן זיי באַשלאָסן¹⁷ אָט וואָס: זיי וועלן פֿאַרשרייבן די מעשיות, געבן יעדער איינער אַ נומער, און אַזוי וועלן זיי מער נישט דאָרפֿן דערציילן דעם גאַנצן וויץ, נאָר ציטירן דעם נומער. און אַזוי איז געווען. קומט איין טאָג אַריין אין קרייז אַ נייער מענטש, דערקלערן זיי אים זייער סיסטעם. ער הערט זיך צו. בערל הייבט אָן, זאָגט „43“, און אַלע לאַכן. יאַנקל גיט אַ זאָג „120“, און מע שיסט אויס¹⁸ מיט אַ געלעכטער. איציק ענטפֿערט אָפֿ „55“, און מע האַלט זיך פֿאַר די זינטן¹⁹. גיט דער נייער אַ טראַכט²⁰, קוקט אַריין אין דער ליסטע און זאָגט: „81! גאָרנישט. שטיל. שטום. נישט קיין פיפּס²¹, נישט קיין שמייכל אַפֿילו²².

– אַך – זאָגט בערל מיט אַ זיפֿן²³ – מע דאָרף דאָך וויסן ווי צו דערציילן אַ מעשה!

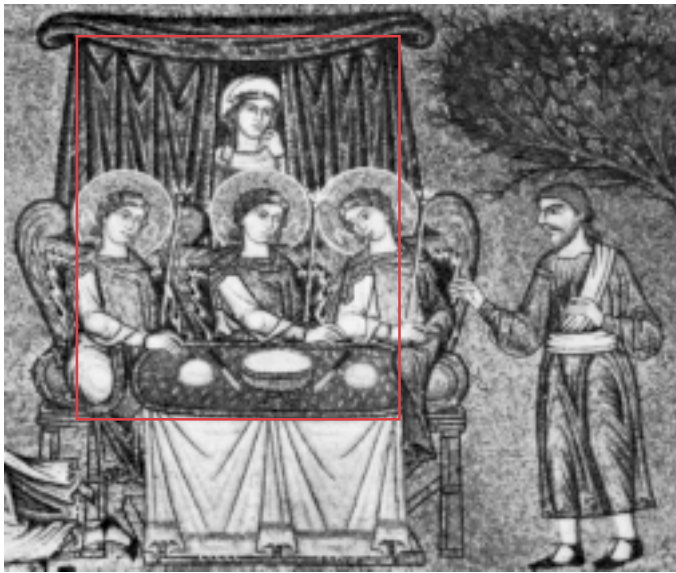
די גאַנצע וועלט רעדט וועגן ייִדישן הומאָר און מיר, אַ ייִדישע ציטשריפֿט אויף ייִדיש, האָבן נאָך נישט אַרויסגעגעבן קיין הומאָר-נומער! מוזן מיר זיך פֿאַרנעמען מיט דער גאָר וויכטיקער טעמע.

טאָ! ווי אַזוי טוט מען עס? גרויסע געלערנטע האָבן שוין דערקלערט, געפֿאַרשט², געזאַמלט, קאַטאַלאָגירט, אַנאַליזירט און פּסיכאָאַנאַליזירט אַלע מינים³ ייִדישע וויצן⁴, חכמות⁵, אַנעקדאָטן און מעשהלעך⁶. מען האָט זיי איבערגעזעצט און איבערדערציילט אויף אַלע שפּראַכן. וואָס קענען מיר דען צוגעבן צו דעם אַלעם? האָבן מיר געקלערט און זיך אַראָפּגענומען אַ משל⁷ פֿון די אַלטע וויצלערס – איר קענט די מעשה?

1. alors/so 2. cherché/researched 3. sortes/sorts 4. blagues/jokes 5. khokhmes traits d'esprit/witty sayings 6. MA'YSELEkh histoires/stories 7. ... MOSHL décidé de suivre l'exemple/decided to follow the example 8. bande/bunch 9. anciens/former 10. BATKHONIM amateurs des mariages/wedding jesters 11. retraités/retired 12. STAM simples/just plain 13. oisifs/idlers 14. MAYSES histoires/stories sing. מעשה MAYSE 15. par cœur/by heart 16. ennuyeux/boring 17. décidé/decided 18. éclate/burst out 19. se tient les côtes/split their sides 20. réfléchit/thinks it over 21. ici mot/peep 22. AFILE même/even 23. soupir/sigh 24. belle-mère/mother-in-law 25. EYTSE-... conseiller/giver of advice 26. SHLIMAZL guignard/unlucky person 27. AGEV à propos/by the way 28. échantillons/samples 29. pourtant/et, still 30. BATA'MT savoureux/tasty.

שרה¹ לאַכט

אַ קריסטלעכע פֿאַרשטעלונג פֿון שרה וואָס לאַכט הינטער דעם פֿאַרהאַנג © D.R.

מע זאָגט אַז צדקה² ראַטעוועט פֿון טויט, אָבער הומאַר ראַטעוועט פֿון לעבן. מע זעט עס שוין אינעם תנ"ך³. אַ מאָל זענען צו אַברהם אַבינו⁴ געקומען דריי געסט, גאָטס שליחים⁵, און האָבן אים אָנגעזאָגט אַז ער און זײַן ווייב שרה וועלן האָבן אַ קינד. אַברהם איז געשטאַנען פֿאַר זײַן געצעלט⁶ און שרה איז געווען אינעווייניק, הינטער אַ פֿאַרהאַנג⁷. זי איז דעמאָלט אַלט געווען אַרום 80 יאָר. זי וואָלט אַוודאי⁸ בעסער געוואָלט זײַן יונג, שײַן און שטאַרק אויפֿצוהאַדעווען⁹ קליינבאַרג¹⁰. זי וואָלט זיך פֿאַרשפּאַרט¹¹ און אַכציק יאָר וואַרטן. זי וואָלט זיך אויך פֿאַרשפּאַרט די מעשה¹² מיט הגרן¹³ און איר זון. איז פֿון די אַלע צרות¹⁴ וואָלט זי געקענט וויינען, נאָר זי האָט זיך צעלאַכט. פֿון דער מעשה קען מען דרינגען¹⁵ אַז (1) די שליחים האָבן געוויסט ווי אַזוי צו דערציילן אַ ווייץ (2) אַברהם האָט נישט געלאַכט ווייל ער

שאַפֿער, פֿון די קריטיקער וואָס ווילן אים אַנאַליזירן, ער אַנטלויפֿט אַפֿילו¹⁹ פֿון גאָט. פֿון שרהס צײַטן אָן האָט די בעסטע ווייץ געשאַפֿן דאָס לעבן אַליין. דערפֿאַר האָבן שרה און אַברהם, וואָס האָבן געהאַט אַ סך דערפֿאַרונג, געגעבן זײַער זון אַ נאָמען יצחק²⁰, דאָס הייסט „ער וועט לאַכן“. נאָר קיינער האָט נישט געזאָגט אַז ער וועט לאַכן אַלע טאָג...

האַט שוין געהערט דעם ווייץ (3) הומאַר דריקט זיך בעסער אויס¹⁶ הינטער אַ פֿאַרהאַנג, ער דאַרף אַ ביסל דיסטאַנץ. הומאַר אַליין איז שוין אַ דיסטאַנץ. אַ דיסטאַנץ פֿון און אויטאָריטעט, אַ דיסטאַנץ פֿון גאָט. דערפֿאַר האָט שרה, די חוצפּהניצע¹⁷, געלייקנט¹⁸ פֿאַר גאָט אַז זי האָט געלאַכט. הומאַר איז ווי ליבע, ער ווייסט נישט פֿון קיין געזעץ. ווען מען וויל אים כאַפֿן איז ער שוין ווייט. ער אַנטלויפֿט, אַנטלויפֿט פֿון זײַנע

1. SORE Sarah (Gen. 18:1-15) 2. TSDOKE charité/charity 3. TANA'kh la Bible juive/the Jewish Bible 4. AVROM OVINU Abraham le Patriarche/the Patriarch Abraham 5. shLIKHIM messagers/messengers sing. shELIEKH שליח 6. tente/tent 7. rideau/curtain 8. AVADE bien sûr/of course 9. élever/bring up 10. enfants, marmaille/children 11. épargné/spared herself 12. MAYSE ici problème/here problem 13. HOGERN Agar/Hagar 14. TSORES soucis, malheurs/troubles 15. déduire, inférer/deduce 16. s'exprime/is expressed 17. KHU'TSPENITSE l'effrontée/impudent creature 18. a nié/denied 19. AFILE même/even 20. YITSKHOK Isaac.

לאַכן אויפֿן רעצעפֿט¹

שפּריכווערטער¹

– פֿיל שמײַכל² און ווייניק שכל³ !
 – ניט מיט שעלטן⁴ און ניט מיט לאַכן קען מען די וועלט איבערמאַכן.
 – בעסער אַ וויציקער⁵ נאָר איידער אַ נאַרישער ווייץ.
 – אַ קאַטאָועס⁷ איז אַ האַלבער אמת.
 – עס איז לײַכט צו לאַכן און שווער צו מאַכן.
 – אַן אַנעקדאָט און אַ קאָץ האָבן קיין בעל־הבית⁹ ניט – ווער עס כאַפֿט זיי, יענעמס זײַנען זיי.
 – דער וואָס לאַכט צום לעצטן דער לאַכט צום בעסטן.

1. proverbes/proverbs 2. sourire/smile 3. SEYKHL raison/reason 4. maudire/curse 5. drôle, amusant/witty, funny 6. plaisanterie/joke 7. plaisanterie/jest 8. EMES vérité/truth 9. BALEBO's maître/owner.

ס'איז פֿאַראַן מענטשן וואָס ווייסן ווי אַזוי קאַליע צו מאַכן די הנאה³ ! צום בײַשפּיל דאָקטוירים. לעצטנס איז פֿאַרגעקומען אַ וויסנשאַפֿטלעכע⁴ קאַנפֿערענץ, וווּ זיי האָבן נאָך אַ מאָל באַשטעטיקט⁵ אַז לאַכן איז גוט פֿאַרן געזונט ! ווען מע לאַכט, דערקלערן די דאָקטוירים, רירט זיך די דיאַפֿראַגמע. ווען זי רירט זיך, שפּאַנט זי זיך אָפֿ⁶, און דאָס מאַסאַזשירט די קישקעס⁷, פֿאַרגרינגערט די בלוט־צירקולאַציע און פֿאַרמינערט דעם בלוט־דרוק⁸. דערפֿאַר הייסן⁹ זיי, מע זאָל לאַכן צען מינוט אַ טאָג ! אויב איר האָט נאָך אַלץ חשק¹⁰ צו לאַכן, האָט איר טאַקע אַ סך הומאַר ! אָדער אַפֿשר¹¹ טראַכט איר צו פֿיל וועגן אײַער געזונט ? נאָר זײַט פֿאַרויכטיק ! ווייל טאַמער¹² איר לאַכט צו שטאַרק קענט איר זיך נאָך קראַנק לאַכן אָדער גאָר פּלאַצן פֿון געלעכטער¹³ ! און דאָן וועלן די דאָקטוירים זאָגן אַז לאַכן איז נישט אַזוי געזונט...

1. ordonnance/prescription 2. démolir/spoil 3. HANOE plaisir/pleasure 4. scientifique/scientific 5. confirmé/confirmed 6. se détend/relaxes 7. intestins/intestines 8. tension arterielle/blood pressure 9. récommandent/tell us 10. kHEYSHK envie/feel like 11. EFSHER peut-être/perhaps 12. si/if 13. mourir de rire/die laughing.

כעלעמער נאַראַנים¹

אַלע ווייסן אַז כעלעם איז אַ שטאַט פֿון נאַראַנים. פֿאַרשטייט זיך² אַז די לעגענדאַרע שטאַט
 כעלעם האָט גאַרנישט צו טאָן מיט דעם אמתדיקן³ כעלעם, וואָס איז אַ גאַנץ געוויינטלעכע⁴
 שטאַט אין פּוילן אין דער לובלינער געגנט. קיינער ווייס ניט פֿאַר וואָס עס האָט געקראָגן אַזאַ
 שם⁵. די לעגענדע דערציילט, אַז דער מלאַך⁶ וואָס האָט געדאַרפֿט צעטיילן קלוגשאַפֿט און
 נאַרישקייט אויף דער וועלט האָט צופֿעליק⁷ אויסגעשאַטן⁸ זיין גאַנצן זאַק מיט נאַרישע
 נשמות⁹ דווקא¹⁰ איבער דער שטאַט כעלעם. מע לאַכט אָפֿ פֿון די „כעלעמער חכמים¹¹“ נאָר
 אין דער זעלביקער צייט שפּירט מען אַז זיי זענען ניט אַזוי נאַריש – זיי זענען ווילע¹² מענטשן
 מיט גוטע פּוונות¹³ און זייערע אידעעס האָבן אַ געוויסע לאַגיק. און אויב ס'איז זיי שווער זיך
 צוצופאַסן צו די פֿירעכצן¹⁴ פֿון אונדזער זינדיקער¹⁵ וועלט, איז אפֿשר¹⁶ די וועלט שולדיק און ניט זיי!
 די כעלעמער מעשיות¹⁷ ווערן געזאַמלט אין גראַבע אַנטאַלאָגיעס און אַנאַליזירט דורך עטנאָלאָגן, פּסיכאָאַנאַליטיקער און אפֿילו¹⁸ פֿילאָסאָפֿן.
 אחוץ¹⁹ דעם רייכן פֿאַלקלאָר אַרום כעלעם האָבן אַ סך ייִדישע שרייבערס באַאַרבעט די דאָזיקע טעמע : פּראָזאַיקער ווי י. י. טרונק און שלמה²⁰
 סימאָן און פּאַעטן ווי מאַני לייב און מרים²¹ אולינאָווער – אַט איז איין ליד פֿון איר „כעלעמיאָדע“.

אויבן, אונטן און אויף אַנדערע זייטן : אילוסטראַציעס צו
 י. י. טרונקס „כעלעמער חכמים אָדער ייִדן פֿון דער קליגסטער שטאַט אין דער
 װעלט“ (בוּענאַס־אַיִרעס, 1951) דורך יחזקאל שלאָס © D.R.

פֿון כעלעם קיין לובלין

פֿון מרים אולינאָווער

3

פֿון וואָנען גייט ער און ווהיין ?
 ער גייט פֿון כעלעם, ער גייט קיין לובלין.
 ווערט ער אַנטשלאָפֿן אין מיטן געיעג²²,
 ס'שאַט נישט²³, ער וועט נישט פֿאַרבלאָנדזשען²⁴ אין וועג,
 ער האָט אַ סימן²⁵ דער כעלעמער זון²⁶ :
 צוקאַפּנס כעלעם, צופּוסנס לובלין.

גייט גראַד פֿאַרביי אַ צעפּלאַשעטער לייך²⁷
 און פֿאַרדרייט אים אין שלאָף ווי אַ הילצערנעם געץ²⁸,
 און פֿאַרדרייט אים, און טוט אים אויף טערקיש אָפֿ²⁹ :
 מיט די פֿיס אַרויף, מיט דעם קאַפּ אַראָפּ.

1. Les sots de Chelm/The fools of Chelm *sing*. נאַר 2. bien entendu/ of course 3. E'MESDIKH vrai/real 4. ordinaire/ordinary 5. sHEM réputation 6. MALEKh ange/angel 7. par hasard/by accident 8. déversé/spilled out 9. NESHOMES âmes/souls 10. DAFKE justement/ just exactly 11. khAKHOMIN sages/wise men *sing*. חכם khOKHEM 12. biens/good 13. KAVONES intentions 14. conduite/ways, behavior 15. *ici* bas/sinful 16. EFsher peut-être/perhaps 17. MAYSES histoires/stories *sing*. מעשה MAYSE 18. AFILe même/even 19. AKHu'ts à part/ aside from 20. shLOYME 21. MIRYAM 22. *ici* course/here rush 23. ça ne fait rien/it doesn't hurt 24. se perdre/get lost 25. SIMEN signe/ sign 26. fils/son *ici* prononcer "zin" à cause de la rimel here pronounce "zin" for the rhyme 27. ... LETS plaisantin ébouriffé/ disheveled prankster 28. idole en bois/wooden idol 29. אפּטאָן אויף 30. shETEKH espace/ area 31. marche/strides 32. khIDESH surprise/wonder 33. identique/ identical 34. bourbier/marsh 35. *ici* : boutique/here: shop 36. pompe/pump 37. façon/style 38. déguisé/disguised.

און ווען דער ייִד האָט פֿון שלאָף זיך דערוועקט,
 האָט מיט פֿרימאַרגן דער שטח³⁰ געשמעקט,
 שפּאַנט³¹ ער און שפּאַנט, און דער חידוש³² איז גרויס,
 לובלין, לובלין, זעסט ווי כעלעם אויס,
 מיין שטאַט אויסן אויג³³, און ענלעך, אוי, שטאַרק,
 די זעלבע גאַס, דער זעלבער מאַרק,
 דאָס זעלבע הויז, דער זעלבער זומפֿ³⁴,
 דער זעלבער לאַדן³⁵, די זעלבע פּלומפֿ³⁶,
 אַליץ אויפֿן כעלעמער שטייגער³⁷ פֿאַרשטעלט³⁸,
 איין שטאַט, איין שטאַט איז די גאַנצע וועלט.

וויצלערס, לצים' און פריילעך-מאָכערס

אינעם יידישן פֿאָלקלאָר איז דאָ צוויי גאָר באַרימטע וויצלערס : הערשעלע אָסטראָפּאָליער און מאָטקע כאַבאָד. היסטאָריקער מיינען אַז זיי האָבן באַמח² עקזיסטירט, נאָר מיט דער צייט זענען זיי געוואָרן האַלב לעגענדאַרע פֿיגורן. ס'איז דאָ גאַנצע ביכער מיט אַנעקדאָטן וועגן זיי אָדער מיט וויצן וואָס זיי זאָלן האָבן דערציילט. הערשעלע אָסטראָפּאָליער האָט געלעבט אין גאַליציע און דערציילט וועגן היסידים³ און זייערע רביים⁴. מאָטקע כאַבאָד שטאַמט פֿון ווילנע און זיינע וויצן זיינען דער עיקר⁵ וועגן מתנגדים⁶, משפּילים⁷ און סתם⁸ ריכע לייט.

מאָטקע כאַבאָד, דער ווילנער לץ

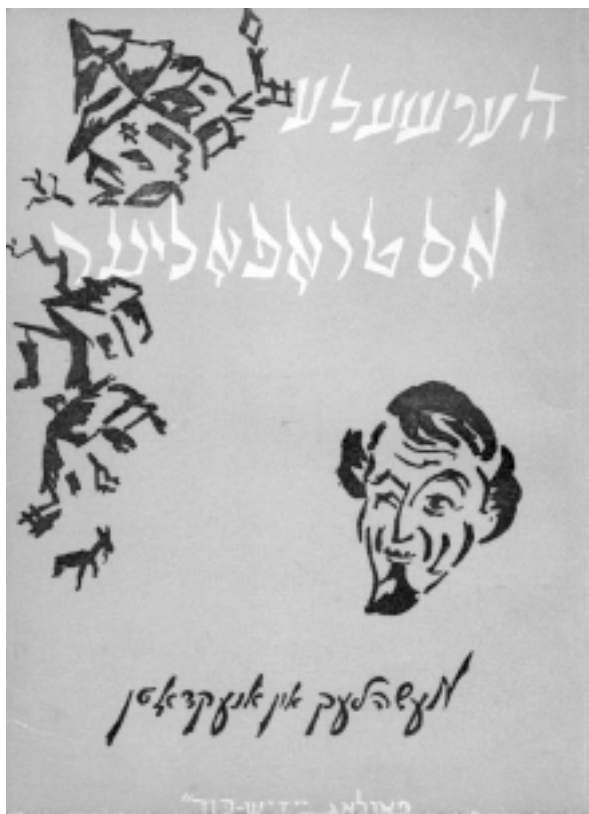
מאָטקע כאַבאָד, דער באַרימטער ווילנער לץ, איז געבוירן געוואָרן אַרום 1820 און געשטאַרבן אַרום 1880. אין אָנהייב איז ער געווען אַ סאַרווער⁹ אויף חתונות¹⁰, נאָך דעם האָט ער זיך באַקענט מיטן גרויסן ווילנער גביר¹¹ יודל אָפּאַטאָוו און געוואָרן זיין הויף-לץ¹², אַ פּראָפּעסיאָנעלער וויצלער. מע ווייס ניט גענוי פֿון וואָנען עס קומט צו אים דער נאָמען „כאַבאָד“. עס קלינגט ווי „חב“¹³, דער נאָמען פֿון אַ חסידישער¹⁴ באַוועגונג אין ליטע, וואָס איז דער ראַשי-תּבוֹת¹⁵ פֿון „חכמה, בינה, דעת“¹⁶. ער אַליין איז זיכער ניט געווען קיין חסיד, נאָר זיין ערשטע מלאַכה¹⁷ האָט פֿון אים געמאַכט אַ שיכור¹⁸. נו, ווער ווייס, אפּשר¹⁹ האָבן די ליטוואַקעס מיט דעם דאָזיקן נאָמען געוואַלט חוזק מאַכן²⁰ פֿון חסידישער ליבע צו כאַפּן אַ גלעזל.

דאָס גאַנצע לעבן איז מאָטקע געווען ניט בלויז אַ שיכור, נאָר אויך אַן אַביון²¹ (דערפֿאַר האָבן עטלעכע געטייטשט זיין נאָמען ווי „חכמה, בינה, דלות“²²), און זיין ווייב איז פֿון אים געווען שטאַרק אומצופֿרידן. איז ניט קיין חידוש²³ אַז די דריי הויפטמאָטיוון פֿון זיינע וויצן זענען טאַקע געווען די באַצוינגען צווישן ריכע און אַרעמע, די ליבשאַפֿט צום ביטערן טראָפּן²⁴

מאָטקען און דעם פּאָעט אַבֿרהם דובֿ בער לעבענזאָן³⁵, וואָס אויף דער עלטער איז ער געוואָרן אַ פֿרומער. „איר זייט אַ צדיק אין פעלץ“³⁶ – האָט אים מאָטקע געזאָגט – „ווייל דער אות³⁷ 'צ' אינעם וואָרט 'פעלץ' שטייט ביים סוף, און איר זייט אויך געוואָרן אַ צדיק ביים סוף, אין די יונגע יאָרן האָט איר ניט ווייניק געזינדיקט!“ מע דערציילט אויך, אַז מאָטקע האָט געזאָגט צו אַנטאַקאָלסקין, וואָס איז געווען אַ באַרימטער סקולפּטאָר און אָפּאַטאָווס אַן איידעם³⁸: „צי ווייסט איר מיט וואָס מיר זענען ביידע ענלעך? איר נעמט בלאַטע³⁹ און מאַכט פֿון דעם אַ מענטשן, און איך נעם אַ מענטשן און מאַך פֿון אים בלאַטע...“

און אַ ווייב אַ שלאַק²⁵ (מיט אַ שוויגער²⁶ אַ שלאַק דערצו). ער פֿלעגט ניט זיין שטאַרק אָפּגעהיט מיטן געבאָט „לא תנאף“²⁷ און האָט אַפֿילו²⁸ דערציילט אַז גאָט אַליין האָט אים פֿון דעם דאָזיקן געבאָט באַפֿרייט, אַבי ער זאָל ניט חוזק מאַכן פֿון דער תּורה²⁹. ווי אַן אמתער³⁰ הויף-לץ האָט ער חוזק געמאַכט פֿון די ריכע און מעכטיקע און קיינעם ניט געשווינט³¹. אין מאָטקעס צייט איז געווען דער אויפֿבלי פֿון דער ליטווישער השַׁפֿלה³². ער האָט געקענט אַ סך גרויסע משפּילים, ווי צום ביישפּיל דעם באַרימטן העברעיִשן שרייבער אַבֿרהם מאַפּו³³ אָדער דעם שרייבער פֿון פּאָפּולערע ראָמאַנען אייזיק מאיר דיק³⁴. אויך פֿון זיי האָט ער אָפּגעלאַכט. מע דערציילט וועגן אַ באַגעגעניש צווישן

1. LEYTSIM bouffons, clowns/jesters, clowns *sing*. לץ LETS 2. BEEMES vraiment/really 3. KHSIDIM Hassidim *sing*. חסיד KHOSID 4. RABEIM rabbins hassidiques/Hasidic rabbis *sing*. רבי REBE 5. ... IKER surtout/mainly 6. MISNAGDIM opposants du hassidisme/opponents of Hasidism 7. MASKILIM adeptes du mouvement juif des Lumières (Haskalah)/adherents of the Jewish Enlightenment (Haskalah) 8. STAM tout simplement/plain 9. serveur/waiter 10. kha'SENES mariages/weddings 11. Gvir notable/rich man 12. bouffon de cour/court jester 13. khABA'D courant hassidique, aujourd'hui dit Loubavitch/14. khsi'DISHER 15. ROSHETEYVES initiales/initials 16. KHOKHME, BINE, DAAS sagesse, intelligence, raison/wisdom, understanding, sense 17. MELOKHE métier/trade 18. SHIKER ivrogne/drun kard 19. EFSHER peut-être/perhaps 20. KHOYZEK ... se moquer/make fun of 21. EYVEN pauvre/poor man 22. DALES pauvreté/poverty 23. ... KHIDESH il n'est pas étonnant/it's no wonder 24. boisson alcoolisée/liquor 25. peste/calamity 26. belle-mère/mother-in-law 27. LOY SINEF tu ne commettra point d'adultère/Thou shalt not commit adultery 28. AFILE même/even 29. TOYRE la Loi/the Law 30. E'MESER vrai/real 31. épargné/spared 32. HASKOLE Haskalah, les Lumières juives/the Jewish Enlightenment 33. AVROM Mapu 34. AYZIK MEYER Dik 35. AVROM DOV-BER Lebenzon 36. TSADIK ... *ici* un hypocrite/here a hypocrite 37. Os lettre de l'alphabet/letter of the alphabet 38. gendre/son-in-law 39. boue, argile/mud, clay.

הילע פון בוך „הערשעלע און זיין פאטער“ : מעשהלעך און אנעקדאטן
© D.R. (ווארשע, 1960) פון א. האלדעס

הערשעלע און זיין פאטער

אויגן געזען ווי גרויסע גבירים
האָבן פֿאַרקויפֿט הינזער,
מעבל, גאַלד און זילבער, דאָס
לעצטע העמד האָבן זיי
פֿאַרקויפֿט איידער זיי האָבן
באַוויזן¹⁸ צו ווערן קבצנים.
און איר לאַכט פֿון קבצנים -
איר וועט זיך נאָך גענוג

מע דערציילט אַז הערשעלע אָסטראַפּאָליער
איז געקומען אויף דער וועלט פֿדי¹ פֿריילעך
צו מאַכן דעם באַרימטן רבין² ר' ברוכל³ פֿון
מעזשבעזש - אליהו הנביא⁴ אַליין, אַזוי זאָגט
מען, האָט אים באַגלייט. וועט איר אָודאי⁵
פֿרעגן - אויב מעזשבעזש טאָ פֿאַר וואָס
הייסט ער אָסטראַפּאָליער? איז, ער שטאַמען
טאַקע פֿון אָסטראַפּאָל, און ער איז דאָרטן
געווען אַ שוהט⁶. נאָר די אַרבעט איז אים
נישט אַזוי שטאַרק געפֿעלן, און ער האָט
פֿאַרברענגט ס'רובֿ⁷ צייט וויצלענדיק זיך
איבער אַלץ און אַלעמען. און אַזוי ווי ער
האָט נישט אַזוי ליב געהאַט צו אַרבעטן, איז
ער סיי ווי סיי⁸ אַ לעבן לאַנג געבליבן אַ
קבצן⁹.

אַ סך אנעקדאטן וועגן הערשעלען דערמאָנען
טאַקע אָן זיין אַרעמקייט.

אַזוי, אַ שטייגער¹⁰, האָט אים אַ מאָל זיין
פֿרוי אַ שטורך געטאַן¹¹ ביי נאַכט:
- הערשל, הערשל, וועק זיך אויף!
- איך שלאָף ניט.

- הערסט, ס'זענען דאָ גנבים¹² אין שטוב!
- שאַ, זיי שטיל, איך שעם זיך אַזוי... זיי
האָבן נעבעך¹³ ניט וואָס צו נעמען...

ניט געקוקט אויף דעם¹⁴, איז הערשל קיין
מאָל ביי זיך ניט אַראָפּגעפֿאַלן¹⁵. שטענדיק
האָט ער זיך איינגעשטעלט פֿאַר די אַרעמע-
לייט און געפֿונען נייע שטיק אויסצולאַכן די
גבירים¹⁶.

אין אַ שיינעם פֿרימאָרגן זינען אַ פֿאַר רייכע
יונגע-לייט געשטאַנען אין מאָרק און זיך
געוויצלט וועגן די פֿראַסטע¹⁷ מענטשן. האָט
הערשעלע צו זיי אַ רוף געטאַן:

„איר לאַכט פֿון קבצנים? איר מיינט אַז
ס'איז אַזוי גרינג צו ווערן אַ קבצן? קענט
איר מיר גלייבן אַז איך האָב מיט די אייגענע

אַנמוטשען¹⁹ ביז איר וועט קומען צו זייער
שטאַנד!“
אַמאָליקע צייטן זינען די הינזער געבויט
געוואָרן פֿון האַלץ, האָבן זיי אָפֿט געברענט,
און אַ מאָל זינען אַזוי גאַנצע שטעטלעך
אַפּגעברענט געוואָרן. האָט אין אַ הייסן זומער
אָסטראַפּאָל גענומען ברענען. מע האָט
געפרוּווט אַלץ וואָס מע האָט געקענט אָבער
ס'האָט גאַרנישט געהאַלפֿן - דאָס פֿייער האָט
זיך אַלץ ווייטער פֿאַרשפּרייט פֿון שטוב צו
שטוב. הערשל און זיין ווייב זינען געשטאַנען
און האָבן זיך, נעבעך, צוגעקוקט ווי די
שרפֿה²⁰ צעשטערט זייער היים.

קלאַנגט זיך די פֿרוי: „וויי איז מיר, פֿינצטער²¹
איז מיר!“

ענטפֿערט איר הערשל: „אַ גאַנץ שטעטל
ברענט און דיר איז קאַרג²²? דאָכט זיך אַז
ליכטיקער קאָן שוין נישט ווערן!“
איר קענט פֿאַרשטיין אַז מיט אַזעלכע קונצן²³

איז הערשעלעס נאָמען אין גיכן אומעטום
באַקאַנט געוואָרן. און אַזוי האָבן די חסידים²⁴
פֿון ר' ברוכל באַשלאָסן אים אַראָפּצוברענגען
צום רבין אים צו דערפֿרייען. אויך ביים רבין
האָט הערשעלע קיינעם נישט געשאַנעוועט²⁵.
אַ שטייגער, דער רבי האָט אים געמוסרט²⁶ אַז
ער דאַוונט²⁷ צו גיך. האָט זיך הערשל
פֿאַרענטפֿערט²⁸: „רבי, צווישן מיר און אייך
איז גאַר קיין פֿאַרגלייך ניט. ווען איר דאַוונט
דאָרפֿט איר גאָט דאַנקען פֿאַר אַזוי פֿיל זאַכן!
און איך? איך רעכן אויס: ווייב - ציג²⁹, ציג
- ווייב, און שוין!“
די מעשיות³⁰ וועגן הערשעלען זינען אַ גוטע
מעטאָד זיך צו לערנען ייִדיש: אַ סך פֿון זיי
זינען געבויט אַרום וואָרטשפּילן און דערצו
באַקענט מען זיך דורך זיי מיט פֿאַרשיידענע
ייִדישע מינהגים³¹ און מיט דעם פֿאַרציטיקן
חסידישן לעבנס-שטייגער.

1. KEDE'Y afin de/in order to 2. REBN rebbe hassidique/Hassidic rabbi 3. REB BO'REKHL
4. ELYOHU-HANOVI le prophète Elie/the prophet Elijah 5. AVADE certainement/surely
6. SHOYKHET abatteur rituel/ ritual slaughterer 7. s'ROV la plupart/most of 8. de toute
façon/anyway 9. KAPTSN un pauvre/poor man 10. par exemple/for example 11. a donné
un coup de coude/gave him a nudge 12. GANOVIM voleurs/thieves sing גנב ganef 13. les
pauvres/poor things 14. malgré cela/in spite of that 15. laissé aller/got discouraged
16. GVIRIM les riches/the rich 17. commun, ordinaire/common, ordinary 18. ont réussi/
managed to 19. vous tourmenter/suffer 20. SREYFE incendie/fire 21. ici quel malheur!/
here woe is me! 22. pas assez/not enough 23. astuces, tours/tricks 24. KHSIDIM sing. חסיד
khosid 25. épargné/spared 26. réprimandé/scolded 27. prie/prays 28. s'est justifié/justified
himself 29. chèvre/goat 30. MAYSES histoires/stories 31. MINGOHIM coutumes/customs

דער שרייבער משה נאָדיר¹ (פּסעוודאָנים פֿון יצחק² ריז, 1885–1943) איז געווען גאָר אַ וויכטיקע פֿיגור פֿונעם ייִדישן קולטור־לעבן אין ניו־יאָרק. ער איז געווען פֿול מיט פֿאַראַדאָקסן : אַן עלעגאַנטער, ראַפֿינירטער און צוציענדיקער³ מענטש, האָט ער גלייכצײטיק געשראַקן אַנדערע שרייבער מיט זײַן אומברחמנותדיקער⁴ פּען. געוואָרן אַ קאָמוניסט ווען אַנדערע זענען שוין אַוועק פֿון דער באַוועגונג, האָט ער זיך צעקריגט מיט אַלעמען. כאַטש⁵ ער איז אַנגעקומען אין אַמעריקע אין עלטער פֿון 13 יאָר האָט ער קיין מאָל נישט פֿאַרגעסן די אַלטע היים. אפֿשר⁶ דערפֿאַר ווייזן זיך אַרויס אין נאָדירס זײער פֿאַרשיידנאַרטיקע⁷ ווערק (פֿעליעטאַנען, דערציילונגען, קינדער־מעשיות⁸, סאַטירעס, רעצענזיעס⁹ און אַפֿילו¹⁰ עראַטישע לידער) אי דער שאַרפֿסטער הומאָר אי די ראַמאַנטישסטע בענקשאַפֿט. דאָ גיבן מיר אַ פֿראַגמענט פֿון אַ „שעספּיריאַנער מאַנאַלאָג“, צו לאַכן און נאַכצוטראַכטן...

ווי אַזוי זאָל אַ מענטש לעבן ? פֿון משה נאָדיר

משה נאָדיר אין זײַנע יונגע יאָרן © D.R.

זאָל זיך אַ מענטש אַוועקזעצן און לעבן ? אַדער זאָל ער לעבן שטייענדיקערהייט ?

זאָל אַ מענטש לעבן אַלע טאַג – פֿרייטיק אויך ? אַדער זאָל ער בלויז לעבן צו ביסינקעלעך¹¹, און בלויז פֿון צײַט צו צײַט ?

זאָל מען לעבן געדיכט¹², אַדער שיטער¹³ ? אין דער לענג, אַדער אין דער ברייט ?

זאָל דער מענטש לעבן גרינטלעך און טיף – ביז צום דנאָ¹⁴ ? אַדער זאָל ער לעבן בלויז פֿון אויבן אויף¹⁵, מיט די שפיצפֿינגער ?

זאָל דער מענטש לעבן מיט זײַן מענטשיכע¹⁶, ווי מיט אַ (נודנער¹⁷)

שוועסטער, אַדער זאָלן זיך ביידע וואַלגערן אין מחיהדיקער¹⁸ ליבע ווי חיזרילעך¹⁹ ?

זאָל מען לעבן ווי גאָט האָט געבאַטן, ווי וויל²⁰ מ'ווייסט נישט אַקוראַט וואָס גאָט האָט אַזוינס געבאַטן, אַדער זאָל מען לעבן לויטן פֿרייען ווילן – הגם²¹

מ'ווייסט נישט וואָס פֿאַר אַן אַנשיקעניש²² דער פֿרייער ווילן איז אַזוינס ? [...]

זאָל מען האַלטן, אַז אַלע מאַנסבילן²³ זענען בעסטיעס, נאָר די ווייבער, וועלכע זײַנען קינדער פֿון בעסטיעס, זײַנען מלאַכים²⁴ ? אַדער זאָל מען

האַלטן, אַז די טעכטער פֿון ווילדע חיות²⁵ זײַנען אַליין אויך אַ ביסל חיהוואַטע²⁶ ?

זאָל מען זײַן וווּ מ'איז און בענקען אַהינצוצו, וווּ מ'איז נישט ? אַדער זאָל מען פֿאַרן אַהינצוצו, וווּ מ'איז נישט און בענקען אַהער וווּ מ'איז געווען ?

זאָל דער מענטש לעבן אַזוי לאַנג ווי־סעלאַזט־זיך, אַדער אַ בריה²⁷ האָט ער ?

זאָל דער מענטש איין מאָל פֿאַר אַלע מאָל זיך אַ זאָג טאָן דעם ביטערן אמת²⁸ און – מער נישט רעדן צו זיך ? אַדער זאָל ער לעבן מיט זיך בשלום²⁹, און זיך אַריינשעפטשען³⁰ שטילערהייט ליגנס אין אויער אַרײַן ?

זאָל דער מענטש אַפֿהיטן ס'געזונט און שטאַרבן אַ געזונטער ? אַדער זאָל ער זיך רוינירן ס'געזונט און לעבן נישט מער ווי אין טויט אַרײַן ? [...]

זאָל מען צונויפֿלייגן³¹ ס'לעבן אויף די באַשײַמפּערלעכע קנייטשן³² – ווי אַ פֿאַר אויסגעפּרעסטע הויזן, וואָס מ'האַלט זײ אויף פּסח³³ ? אַדער זאָל

מען אַריינפֿאַרן אין לעבן אַרײַן ווי אין אַ פֿאַר פֿרייע גאַטעס³⁴ און זיך פֿילן ווי אין דער היים ? [...]

זאָל אַ מענטש טאָן וואָס דאָס האַרץ הייסט, און זײַן אויף צרות³⁵ ? אַדער זאָל ער טאָן ווי דער קאַפּ הייסט – און דערנאָך בענקען נאָך די צרות וואָס ער האָט פֿאַרהיט ?

1. MOYSHE Nadir 2. YITSKHOK 3. attirant/attractive 4. UMBERAKHMO'NESDIKER impitoyable/merciless 5. bien que/although 6. EFsher peut-être/perhaps 7. divers/diverse 8. ...-MAYSES contes pour enfants/children's stories 9. critiques/reviews 10. AFILE même/even 11. צו בילעך 12. dense/thick 13. clairesemé/thin 14. fond/bottom 15. superficiellement/superficially 16. פֿרוי 17. ennuyeuse/boring 18. MERKHA'YEDIKER délicieux/delightful 19. KHAZE'YRIMLEKH petits cochons/little pigs 20. bien que/although 21. HAGA'M bien que/although 22. fléau/scourge 23. מענער 24. MALOKHIM anges/angels 25. KHAYES bêtes/animals 26. KHAYEVATE bestiales/animal-like 27. BREYRE choix/choice 28. EMES vérité/truth 29. BESHOLEM en paix/in peace 30. murmurer/whisper 31. plier/fold 32. plis bien marqués/visible creases 33. PEYSEKH Pâque/Passover 34. caleçon/underpants „גאַטעס“ 35. ... TSORES avoir des problèmes/to be in trouble

דער באַרימטער הומאַריסט אַפֿרים קישון¹ איז געשטאַרבן אין יאַנואַר 2005 אין עלטער פֿון 81 יאָר. זײַנע הומאַרעסקעס, וואָס ער האָט געשריבן אויף העברעיִש, האָט מען איבערגעזעצט אויף אַלע שפּראַכן און אויך אויף ייִדיש. די ווייטערדיקע געשיכטע איז אַרויסגענומען פֿונעם בוך *אויסגעקליבענע סאַטירעס*, איבערגעזעצט דורך אַנדראַע פֿידערמוץ און נועם סטאַריק, און פּובליקירט אין מ. נאָומאַן פֿאַרלאַג אין דײַטשלאַנד, וואָס האָט שוין אַרויסגעגעבן עטלעכע איבערזעצונגען פֿון דער וועלט־ליטעראַטור אויף ייִדיש.

לייבל דער בייבי־סיטער

פון אפרים קישון

הילע צום בוך „קישון, דו לאַכסט?“ (תל־אביב, 1976) © D.R.

ווי געוויינטלעך², ווען עס האָט זיך אַראָפּגעלאָזט דער אָוונט, האָט עמעצער אַנגעקלאַפט אין טיר. [...] עס איז געווען דאָס פֿאַרפֿאַלק³ גוטוואַך, מנשה⁴ און גאַלדע. „זײַט אונדז מוחל⁵ טויזנט מאָל“, האָט מנשה גוטוואַך געזאָגט. „מיר האָבן אַ קלייניקע בקשה⁶ צו אייך. מיט עטלעכע מינוט צוריק האָבן מיר סוף־כל־סוף⁷ מצליח געווען⁸ צו באַקומען צוויי טעאַטער־בילעטן. [...] נאָר מיר ווייסן נישט וואָס צו טאָן מיט אונדזער קליינעם לייבעלע, דעם זעקס־יאָריקן. האָבן מיר געטראַכט אַז אַפֿשר⁹! ... וועט איר... וועלן...“

אַ שטראָם פֿון גוט־האַרציקייט האָט מיך אַנגענומען זעענדיק די בעטנדיקע אויגן פֿון די גוטוואַכס.

„פֿאַרשטייט זיך“, האָב איך גלייך געזאָגט. אָן אומזיסטע דיבורים¹⁰ האָב איך גענומען מיט זיך אַ ביכל און בין געגאַנגען אין זייער דירה¹¹.

„דאָס איז ממש¹² זייער פֿרינדלעך פֿון אייך“, האָט גאַלדע אויסגעדריקט איר דאַנקבאַרקייט. „איר פֿאַרשטייט אַוודאי¹³ אַז מיר וואָלטן נישט געקענט זיצן רוּיִק אין טעאַטער בשעת¹⁴ דער קליינער בלייבט אַליין אין דער היים און קיינער זאָל נישט זיין מיט אים...“

ווען איך בין אַריין אין דער דירה איז דאָס קינד שוין טיף און זיס געשלאָפֿן. ווי נאָר די עלטערן זינגען אַרויס אויף דער גאַס האָב איך ווי אַ גוטע ייִדישע מאַמע פֿאַרצויגן¹⁵ דעם

זאָל אַ מענטש זינדיקן מיט די הענט און פֿיס און הנאה האָבן³⁶, אָדער זאָל ער זינדיקן מיט נשמה³⁷ און מיט גניסס און – אויפֿשטיין אַ פֿאַרשוויצטער?

זאָל מען לויפֿן ראַטעווען³⁸ פֿרעמדע יידן און כאַפֿן אַ מעדאַל, וואָס מ'וועט אַפֿשר נישט האָבן ווער סע זאָל אים טראָגן? אָדער זאָל מען לויפֿן ראַטעווען זיך אַליין און אויסקומען אָן מעדאַלן?

זאָל מען זוכן אַ צוועק³⁹ אין אַלצדינג – אַפֿילו אין ליבע און אין שוויצבעדלעך⁴⁰? אָדער זאָל מען לאָזן דעם צוועק גיין צום טיילוול און – עסן וואַרעניקעס⁴¹?

זאָל מען שטעלן ס'לעבן אין געפֿאַר – צוליב שפּיל און צייטפֿאַרטרייב? אָדער זאָל מען זיך אַרומוויקלען מיט זינדוואַטע⁴² און – אויסגענעצן⁴³ ס'נודנע לעבן טראָפּנווייז? [...]

זאָל מען לעבן קרום, אָדער גלייך? זאָל מען לעבן אַהוי, אָדער אַהער? זאָל מען לעבן ווי אונדזערע טאַטעס האָבן געלעבט, אָדער ווי אונדזערע קינדער וועלן לעבן? [...]

זאָלן מיר פֿרעגן אַזוי לאַנג, „ווי לעבט מען?“ ביז וואַנעט דער גרויסער אויסלעשער וועט אויסלעשן אַט די ווערטער אויף אונדזערע ליפּן? אָדער זאָלן מיר לעבן ביזן ווייסן טאַג אַריין און נישט פֿרעגן קיין שום קשיות⁴⁴? דער רוח⁴⁵ ווייסט עס!

7

קליינעם די קאַלדרע¹⁶ ביז איבערן קאַפּ. דער אַנטאַפּ¹⁷ פֿון דער וואַרעמער פּוכענער¹⁸ קאַלדרע האָט מיר דערמאַנט אין דער קעלט פֿון דער דירה. האָב איך איבער דעם¹⁹ גענומען דאָס עלעקטרישע אייוועלע²⁰ און אַריינגעשטופּט דעם שטעקער אין קאַנטאַקט²¹... אין דער זעלביקער רגע²² האָב איך באַקומען אַן עלעקטרישן זעץ²³ אין מיין גאַנצן קערפּער. ס'האַט זיך מיר אַרויסגעריסן אַ גוואַלדיקער קוויטש²⁴, אַ שווינדל²⁵ האָט מיך געכאַפט – און מער געדענק איך שוין נישט...
[סוף זײַט 12]

[סוף זײַט 12]

1. EFROIM KISHON (1924-2005) 2. comme d'habitude/as usual 3. couple 4. MENASHE 5. ... MOYKHL excusez-nous/excuse us 6. BAKOSHE demande/request 7. SOFKL-SOF enfin/finally 8. MATSLIEKH ... réussi/succeeded 9. EFSHER peut-être/perhaps 10. ... DIBURIM paroles inutiles/needless talk 11. DIRE appartement/apartment 12. MAMESH vraiment/really 13. AVADE bien sûr/of course 14. BESHA's pendant que/while 15. remonté/pulled up 16. couverture/quilt 17. le toucher/touch 18. de duvet/down 19. pour cela/therefore 20. poêle/heater dim. del/of אייוון 21. fiche ... prise/plug ... socket 22. REGE moment 23. choc/shock 24. cri puissant/loud scream 25. vertige/dizziness

36. HANOE ... prendre plaisir/take pleasure 37. NESHOME âme/soul 38. sauver/rescue 39. but/aim 40. dim. pl. del/of שוויצבאַדן bain de vapeur/steam bath 41. pâtes farcies/dumplings/22. ici coton here cotton/wool 43. bâiller/yawn away 44. KASHES questions 45. RUEKH diable/devil.

וויל אייזנער¹ און די יידישע השפעה² אויף די „קאָמיקס“

פֿון איציק גאַטעסמאַן

דעם 3טן יאָנואַר 2005 איז אין עלטער פֿון 87 יאָר געשטאַרבן וויל אייזנער – אַ פּיאָנער פֿון די קאַריקאַטורן וואָס מע רופֿט „קאָמיקס“, אָדער בילדערשטרייפֿן³. אייזנער האָט אויך אַנטוויקלט דעם גראַפֿישן ראַמאַן⁴, אַ גאַנצן ראַמאַן דערציילט דורך קאַריקאַטורן. זיינע בילדערשטרייפֿן און ביכער האָבן אינספּירירט נייע דורות⁵

© D.R.

וואָס זענען געשאַפֿן געוואָרן אין יענער צייט – העלדן ווי „סופּערמאַן“ מיט איבערמענטשלעכע כוחות¹¹ און פֿעיקייטן – האָט אייזנערס העלד, אַ דעטעקטיוו אין אַ מאַסקע, געכאַפט די קרימינאַלן נאָר אַ דאַנק זיין קלוגשאַפֿט און פֿויסטן. זיין בילדערשטרייפֿ דער 700 איז אויך געווען אַנדערש, צוליב אייזנערס גראַפֿישער קונסט : ער האָט געצייכנט די פּאַסירונגען מיט נייע פּערספּעקטיוון און אין אַ טונקל-דראַמאַטיש ליכט.

אין 1942 איז וויל אייזנער אַריין אין דער אַמעריקאַנער אַרמיי און אויך דאַרטן, אין די מיליטערישע פּובליקאַציעס, האָט מען אויסגענוצט זיינע פֿעיקייטן ווי אַ קאַריקאַטוריסט. [...] ער איז צוריקגעקומען צו זיין בילדערשטרייפֿ דער 700 אין 1945. [...] דער 700 איז אַנגעגאַנגען ביז 1952.

אין די 1950ער יאָרן, אַ פּורטאַנישער יאַרצענדליק¹² אין דער אַמעריקאַנער געשיכטע, האָט מען אָנגעהויבן רודפֿן¹³ די שאַפֿערס פֿון די בילדערשטרייפֿן. אַ „בעסט-סעלער“ בוך האָט געפּריידיקט¹⁴, אַז די „קאָמיקס“ זיינען גורם¹⁵ פֿאַרברעכנס¹⁶ און אוממאַראַלישע אַקטן, און אַז מע דאַרף זיי אַפּשטעלן. נאָך דעם האָט די רעגירונג שוין געהאַלטן אַן אויג אויף די טעקסטן און בילדער אין די בילדערשטרייפֿן און די

קינסטלער און שרייבער אויסצואַקערן⁶ נייע טעריטאָריעס פֿון דעם זשאַנער. אין די לעצטע 30 יאָר פֿון זיין לעבן האָט אייזנער אַ סך געשריבן וועגן דער יידישער געשיכטע און זיין אייגענעם לעבן, און באַקומען נייע חסידים⁷ פֿאַר זיינע ווערק.

וויל אייזנער איז געבוירן געוואָרן אין ברוקלין אין 1917. זיינע איבערלעבונגען אין די אַרעמע יידישע געגנטן פֿון ברוקלין און בראַנקס האָבן געדינט ווי דער נאַראַטיווער שטאַף פֿאַר זיינע שפּעטערדיקע שאַפֿונגען⁸. אין מיטלשול האָט ער אָנגעהויבן שאַפֿן, און אין 1936 זענען דערשינען זיינע ערשטע בילדערשטרייפֿ-ביכלעך. [...]

אין 1939 האָט אייזנער געשאַפֿן זיין באַקאַנטן העלד, „דער רוח“⁹ („דע ספּיריט“). להיפּוך¹⁰ צו אַנדערע העלדן אין די בילדערשטרייפֿן,

[סוף זייט 10]

1. Will Eisner 2. HASHPOE influence 3. bandes dessinées/comic strips 4. roman en B.D./graphic novel 5. DOYRES générations *sing.* דור DOR 6. défricher/break ground (in) 7. khsIDIM adeptes/followers *pl. del/of* חסיד KHOSID 8. créations 9. ... RUEKh “The Spirit” 10. LEHEYPEKh contrairement à/unlike 11. KOYKhES forces/powers 12. décennie/decade 13. RO'YDEFN persécuter/persecute 14. préchait/preached 15. ... GOYREM provoquaient/caused 16. crimes

איך וויל אַבאַנירן דעם פֿאַרווערטס

אַבאַנעמענט-פּרייזן : פֿאַראייניקטע שטאַטן¹ : איין יאָר – 36 דאָלאַר, האַלב יאָר – 21 דאָלאַר
איבער דער וועלט : ים-פּאַסט² : איין יאָר – 40 דאָלאַר, האַלב יאָר – 25 דאָלאַר, לופּטפּאַסט³ : איין יאָר – 97 דאָלאַר

נאָמען : קרעדיט-קאַרטע-נומער :
אַדרעס : אויסגאַנג-דאַטע :

The Yiddish Forward, 45 E 33rd Street New York, NY 10016 USA שיקט דאָס צעטל אויפֿן אַדרעס :
בליצפּאַסט-אַדרעס : faivus@Yiddish.Forward.com

1. Etats-Unis/United States 2. YAM-... poste maritime/surface mail 3. poste aérienne/airmail 4. expiration.

פערל פֿון דער ייִדישער פּאָעזיע

פֿון חנה מלאַטעק
אין אַנדענק פֿון
יאָסל מלאַטעק ז"ל

„פערל פֿון דער ייִדישער פּאָעזיע“, איינע פֿון די פּאָפּולערסטע רובריקן אין פֿאַרווערטס זינט 1970, איז געשאַפֿן געוואָרן פֿון חנה און יאָסל מלאַטעק¹, גרויסע קענערס פֿון דער ייִדישער מוזיק און פֿאַלקלאָר. זיי זענען דער עיקר² באַקאַנט צוליב די דרײַ בענד ייִדישע לידער מיט נאָטן, מיר טראַגן אַ געזאַנג, פּערל פֿון ייִדישן ליד און לידער פֿון זון צו זון³. זיי האָבן אויך אַרויסגעגעבן אַן אַנטאַלאָגיע פּערל פֿון דער ייִדישער פּאָעזיע. יאָסל מלאַטעק איז געשטאַרבן אין 2000 און זינט דעמאָלט פֿירט אַן חנה מלאַטעק אַליין מיט דער רובריק אין פֿאַרווערטס.

עליזה גרינבלאַט⁴ – די איינציקע ייִדישע טרובאַדורין צו איר 30סטן יאַרצייט⁵

עליזה גרינבלאַט
מיט איר אייניקל
© D.R.

געשאַפֿן מוזיק, און די לידער האָבן פֿיגורירט אויף צענדליקער פּלאַטעס²⁰.
עליזה גרינבלאַט איז געבוירן געוואָרן אין 1888 אין אַזאַרינעץ, לעבן קאַמעניעץ-פּאַדאַלסק, אוקראַינע. זי האָט זייער ליב געהאַט איר שטעטלע, וועלכן זי האָט געווידמעט אַ ליד :

מײַן שטעטל אין גאַנצן
אַ שפּאַן²¹ נאָר די גרויס
מיט פּורפּורנע בערגלעך באַזוימעט²²,
מיט זילבערנע גרעטשקע²³
מיט הימלען טיף-בלויע, פֿאַרטרוימעט [...].

אין 1910 איז עליזה גרינבלאַט [...] געקומען אין אַמעריקע. [...] אירע לידער האָבן זיך געדורקט אין אַ סך פּעריאָדישע אויסגאַבעס און לידער-זאַמלונגען. יעקב גלאַטשטיין²⁴ האָט געשריבן וועגן איר : „עליזה גרינבלאַט... איז אַ טרובאַדורין, ווייל זי פֿאַרט אַרום מיט אירע לידער און זי זינגט זיי בציבור²⁵, אַפֿט מיט איר אייגענער צוגעטראַכטער²⁶ מוזיק. אויף וויפֿל מיר איז באַקאַנט, האָבן מיר נישט נאָך אַזאַ טרובאַדורין פֿון אירע אייגענע לידער.“ ער האָט דערביי געלויבט אירע ליבע-ליריק. [...]

[סוף זײַט 10]

לעצטנס איז דער נאָמען פֿון דער ייִדישער דיכטערין עליזה גרינבלאַט אַ סך דערמאַנט געוואָרן אין דער אַלגעמיינער און ייִדישער פרעסע. זי איז געווען די שוויגער⁶ פֿון דעם באַרימטן אַמעריקאַנער פֿאַלקספּאָעט ווודי גאַטהרי⁷, דער מחבר⁸ פֿונעם זייער פּאָפּולערן אַמעריקאַנער ליד „דהים לענד איז יאָר לענד“⁹, און די באַבע פֿון דעם ניט ווייניקער באַרימטן פֿאַלקזינגער אַרלאָ גאַטהרי¹⁰. עליזה גרינבלאַט טאַכטער מאַרדזשערי, אַ טענצעריין בײַ מאַרטהאַ גרייהעם¹¹, איז געווען ווודי גאַטהריס צווייטע פֿרוי. זיי האָבן אַ געוויסע צייט געוווינט קעגן איבער דער גאַס פֿון עליזה גרינבלאַט אין סיגייט, ברוקלין, און ס'איז געווען אַ נאָענטע קרובֿישפֿט¹² צווישן גרינבלאַט און גאַטהרי. ער איז געוואָרן באַווירקט פֿון איר צו שאַפֿן לידער מיט אַ ייִדישן אינהאַלט. דאָס איז אַלץ אַרויסגעקומען אין דער פרעסע אין שייכות¹³ מיט אַ ידיעה¹⁴, אַז אַ גרויסע צאָל טעקסטן פֿון לידער וועגן חנוכה¹⁵ און אַנדערע ייִדישע טעמעס האָבן זיך אָפּגעפֿונען אין ווודי גאַטהריס זעבון¹⁶. דאָס האָט באַווויגן¹⁷ זיין טאַכטער נאָראַ צו אַנגאַזשירן די באַקאַנטע קלעזמער-גרופּע „די קלעזמאַטיקס“ צו שאַפֿן מוזיק צו געוויסע טעקסטן און ברענגען די לידער אויף קאַנצערטן און אויף דיסקן.

עליזה גרינבלאַט איז געווען אַ באַקאַנטע ייִדישע דיכטערין פֿון לירישע לידער, לידער וועגן ישראל¹⁸ און קינדערלידער. צו אַ צאָל פֿון אירע זינגלידער האָט זי אַליין געשריבן די מעלאָדיעס, צו אַנדערע האָבן באַרימטע קאַמפּאָזיטאָרן – ווי שלום¹⁹ סעקונדע, סאָלאַמאָן גאַלוב, אייב עלשטיין, ישראל אַלטער, מיכל געלבאַרט און אַנדערע –

1. khane ...YOYSEF Eleanor et/and Joseph Mlotek 2. ... IKER surtout/mainly 3. DOR génération 4. Aliza Greenblatt 5. anniversaire de la mort/anniversary of her death 6. belle-mère/mother-in-law 7. Woody Guthrie (1912-1967) 8. MEKHABER auteur/author 9. "This Land Is Your Land" 10. Arlo Guthrie 11. Martha Graham 12. KROYVESHAFT parenté, ici relation/relationship 13. shAYKHES rapport/relation 14. YEDIE nouvelle/news 15. KHANIKE Hanouca/Hanukka 16. IZOVN œuvres non publiées/legacy (unpublished works) 17. incité/prompted 18. YISROEL Israël 19. SHOLEM 20. disques/records 21. empan/span, pace 22. bordé/bordered 23. blé noir, sarrasin/buckwheat 24. YANKEV Glatshteyn (1896-1971) 25. BETSIBER en public/in public 26. conçu/composed

אַ בילד פֿון אייזנערס „אַן אָפּמאַך מיט גאָט“ © D.R.

תּקופֿה¹⁷ פֿון
 נאַוואַטאַרישער
 שאַפֿערישקייט האָט זיך
 אָפּגעשטעלט ביז די
 סוף¹⁸ 1960ער יאָרן.
 [...] אין די 1960ער
 יאָרן האָט אַ נײַער דור
 אַנטדעקט זײַן
 בילדערשטרײַף דער 77/
 און מע האָט געבעטן בײַ
 אים ממשײך¹⁹ צו זײַן די
 אַרבעט. אָבער אייזנער
 האָט בעסער געוואָלט
 שאַפֿן נײַע זאַכן, מער
 אויטאָביאָגראַפֿישע, און פֿון דעם אימפּולס איז אַרויס זײַן גראַפֿישער
 ראָמאַן אַן אָפּמאַך²⁰ מיט גאָט, וואָס מע האָט איבערגעזעצט אויף
 פֿאַרשיידענע שפּראַכן, אַרײַנגערעכנט ייִדיש, אין אַמסטערדאַם אין
 1984.
 דער סוזשעט²¹ פֿון אַן אָפּמאַך מיט גאָט אַנטוויקלט זיך אין בראַנקס
 אין די 1930ער יאָרן און דערציילט וועגן אַ ייִד, אַ באלעבאַס²² פֿון אַ
 הויז, און וועגן זײַנע מאַראַלישע דילעמעס מיט די לאַקאַטאַרן אין
 בנין²³. אין דער געשיכטע פֿון בילדערשטרײַף איז דער דאָזיקער
 גראַפֿישער ראָמאַן וויכטיק, ווייל אייזנער איז אַוועק פֿון קינדישע
 טעמעס, און אַנטוויקלט דעם זשאַנער פֿאַר דערוואַקסענע, מיט עפעס
 טיפֿערס צו זאַגן דעם לײַענער. זײַנע אַנדערע גראַפֿישע ווערק האָבן
 ווייטער געהויבן אייזנערס שם²⁴, ווי דער פֿאַטער פֿון דעם מאַדערנעם
 גראַפֿישן ראָמאַן.
 ווען מע קוקט אַרײַן אין דער אַלגעמײַנער געשיכטע פֿון די
 אַמעריקאַנער בילדערשטרײַפֿן, איז טשיקאַווע²⁵ צו זען, אַז ס'רובֿ²⁶
 ווערק האָבן געשאַפֿן ייִדישע קינסטלער. מיט אַ פֿאַר יאָר פֿאַר
 אייזנערן האָבן שוין די ייִדן אָנגעהויבן צו פֿאַרברײַטערן די
 „קאָמיקס“, דער עיקר²⁷ מיט איבערמענטשן [...] [ווי], „סופּערמאַן“,
 „באַטמאַן“ און „ספּידערמאַן“.
 דער דור „קאָמיקס“ קינסטלער האָבן קיין מאָל נישט געחלומט²⁸, אַז
 זײַערע שאַפֿונגען וועלן מגולגל ווערן²⁹ אין באַליבטע האַליווד-
 פֿילמען און וועלן פֿאַרדינען אַ מאַיאַנטיק מיט געלט³⁰. [...]

עליזה גרינבלאַטס לידער זײַנען געווען פשוטע²⁷, סענטימענטאַלע
 געזאַנגען, וועגן ליבע, חלומות²⁸, יום-טובֿ²⁹. זיי זײַנען געווען זײַער
 פּאָפּולער, לײַכט, זינגעוודיק. מע האָט זיי אַפֿט געהערט אויף
 קאַנצערטן און אויף דער ראַדיאָ, זיי זײַנען געווען אַפֿט רעקאָרדירט
 און איבערגעגעבן אויף שימחות³⁰ און פֿאַרוויילונגען. איינס פֿון אירע
 ערשטע לידער איז געווען „חלומען³¹ חלומות“, וואָס סאַלאַמאַן גאַלוב
 האָט באַקליידט מיט מוזיק [...]: „אין דער טיפֿקייט פֿון דער נאַכט/
 ליגן באַרג און טאָל פֿאַרטראַכט, חלומען חלומות...“ [...]. אויך
 פּאָפּולער איז געווען עליזה גרינבלאַטס „פּישער-ליד“, צו וועלכן זי
 האָט אַליין געשאַפֿן די מעלאָדיע [...]:

פֿאַרט אַ פּישער אויפֿן ים³²
 ער פֿאַרט אַרויס באַגינען³³,
 ס'האַפֿט דער פּישער מין-הסתם³⁴
 פּישעלעך געפֿינען.
 טראַ-לאַ-לאַ, לאַ-לאַ, טראַ-לאַ-לאַ,
 פּישעלעך געפֿינען.

מורמעלען כּוואַליעס³⁵ שטיל פֿאַר זיך,
 דער ים איז אַ באַטריבער³⁶,
 צי איז דער ים אַזוי ווי איך,
 אויכעט אַ פֿאַרליבטער ?

גיי איך מיר בײַם ברעג אָט דאָ,
 און טו מײַן חלום שפּינען³⁷,
 אפֿשר³⁸ וועל איך ערגעץ וווּ,
 מײַן ליבסטן נאָך געפֿינען.

קומט דער פּישער טרויעריק,
 ער האָט קיין פּיש געפֿאַנגען
 און איך בין מרה-שחורהדיק³⁹,
 אַ חלום איז פֿאַרגאַנגען.

עליזה גרינבלאַטס ליד „דו, דו“ האָט די יוגנט אין פּוילן און אַמעריקע
 ליב געהאַט צו זינגען אין די 30ער-40ער יאָרן. [...] : „פֿון אַלע
 צאַרטע בלומען, דו, דו, פֿון אַלע מײַנע טרוימען/דו“ [...].
 עליזה גרינבלאַט האָט געשאַפֿן און איבערגעלאָזט האַרציקע געזאַנגען
 וואָס געפֿינען זיך אין אַ סך כּרעסטאַמאַטיעס⁴⁰ פֿון ייִדישע לידער, און
 אַ סך זינגער, ווי דיאַנאַ בלומענפֿעלד, סידאַר בעלאַרסקי, טעאַדאָר
 ביקעל און אַנדערע האָבן זיי רעקאָרדירט. [...]

27. po'shete simples/simple 28. khaloymes rêves/dreams sing. חלום
 KHOLEM 29. YONTEF fête/holiday 30. SIMKHES célébrations
 אין דער פֿרי 31. kho'LEMEN rêver/dreaming 32. YAM mer/sea 33. פּרי
 34. MINASTA'M certainement/certainly 35. vagues/waves
 36. attristé/saddened 37. je tisse/spin 38. EFSHER peut-être/perhaps
 39. MORESHKHO'YREDIK mélancolique/melancholy 40. anthologies.

17. TKUFE époque/period 18. soF fin/late 19. MAMSHEKH ...
 poursuivre/go on with 20. contrat/contract 21. intrigue/plot
 22. propriétaire/landlord 23. BINYEN immeuble/building 24. shem
 renommée/fame 25. curieux/curious 26. s'rov la plupart/most of
 27. ... IKER principalement/mainly 28. GEKHOLEMT rêvé/dreamed
 29. MEGULGL ... seront transformés/be turned into 30. une for-
 tune/a fortune.

סאַטירישע צייטשריפטן אין יידיש

היפּאָקריזיע פֿון ייִדישן לעבן אין אַמעריקע און דער עיקר¹⁰ קעגן שונד אין טעאַטער און אין ליטעראַטור. דער גרויסער קונדס האָט אַ סך בייגעטראָגן¹¹ צו פֿאַרטיידיקן¹² די ייִדישע שפּראַך אין אַמעריקע. צווישן די שטענדיקע מיטאַרבעטער פֿונעם זשורנאַל זינען געווען וויכטיקע ייִדישע שרייבער, ווי שלום-עליכם, אַברהם¹³ רייזען, משה-לייב האַלפּערן, יהואש¹⁵ (אַ פּאָעט וואָס איז הינט באַקאַנט דער עיקר ווי דער איבערזעצער פֿונעם תנ"ך¹⁶ אויף ייִדיש) און משה נאָדיר (וואָס אַ מוסטער פֿון זײַן הומאַר געפֿינט איר אויף זײַט 6).

סאַטירע, פֿאַראַדיע און קאַריקאַטור זינען פֿאַרשפּרייטע זשאַנערס אין דער ייִדישער פרעסע. ס'איז אוממעגלעך צו געבן דאָ אַן איבערבליק פֿון ייִדישע סאַטירישע צייטשריפטן פֿון 20סטן יאָרהונדערט, וועט מען בלויז דערמאָנען אַ פּאָר טיטלען און פּערזענלעכקייטן. איינער פֿון די בעסטע סאַטירישע זשורנאַלן אויף ייִדיש האָט געהייסן דער גרויסער קונדס¹ – געגרינדט אין ניו-יאָרק אין 1909 איז ער אָנגעגאַנגען ביזן יאָר 1927. איינער פֿון די גרינדער איז געווען דער באַרימטער וואַרשעווער הומאַריסט יוסף² טונקעל (דער טונקעלער). ער איז געווען אַ גרויסער פֿאַראַדיסט : מיט אַ פּאָר יאָר צוריק איז אַרויס אין ישראל³ אַ זאַמלונג מיט זײַנע סאַטירעס, הומאַרעסקעס און פֿאַראַדיעס. ער האָט געשריבן פֿאַראַדיעס ניט בלויז פֿון שרייבער פֿון שונדראַמאַנען⁴ ווי שמ"ר⁵, נאָר האָט אויך ניט געשווינט⁶ די סאַמע גרעסטע, ווי שלום-עליכם⁷ צי פּרײַץ⁸. ווען דער טונקעלער איז צוריקגעפֿאַרן קיין וואַרשע האָט די רעדאַקציע איבערגענומען

11

געשריבן אויף דער ערשטער זײַט), מיט אַ רעגלמעסיקער²⁶ פֿאַרשפּעטיקונג יעדן צווייטן ערשטן. מע האָט דאָרטן געפֿונען וויצן, קאַריקאַטורן און אַ סך פּאָליטישע קאָמענטאַרן. איין רובריק, וואָס דערמאָנט די צוויי באַרימטע ייִדישע קוואַרטאַלן אין פֿאַריז, האָט געהייסן „געצל פֿון פּלעצל און וועלוול פֿון בעלוויל“. ווי לצײַט²⁷ און בדחנים²⁸ אין די עלטערע צײַטן זינען די סאַטיריקער און הומאַריסטן פֿאַרטיידיקער פֿונעם פֿרײַען געדאַנק. זיי קענען אפֿשר²⁹ ניט איבערמאַכן די וועלט, נאָר אַ דאַנק זיי קען מען זי בעסער פֿאַרטראָגן...

צײַטשריפֿט האָבן אויך מיטגעאַרבעט עטלעכע באַקאַנטע קאַריקאַטוריסטן ווי ש. ראַסקין, אַרט יאַנג, יאַסל קאַטלער, זוני מאָוד. אויך נאָך דער מלחמה¹⁷ פֿלעגט מען זיך קוויקן¹⁸ מיט סאַטירישע צײַטשריפֿטן אויף ייִדיש, כאַטש¹⁹ זיי האָבן ניט דערגרייכט²⁰ אַזאַ פֿאַרנעם²¹ ווי דער גרויסער קונדס אין אַמעריקע. אין פֿראַנקרייך איז

יעקב⁵ מאַרינאָוו (1869–1964). ער איז אָנגעקומען אין אַמעריקע אין 1893, געוואָרן אַקטיוו אין דער סאָציאַליסטישער באַוועגונג און האָט אויך געשריבן לידער און פּראָזע. צוזאַמען מיט אַ. וואַהלינער האָט מאַרינאָוו אַרויסגעגעבן דריי בענד אַנטאַלאָגיע *זומאַך און סאַטירע*. אונטער זײַן רעדאַקציע איז דער גרויסער קונדס געוואָרן אַ וויכטיק וואַכנבלאַט. עס האָט געקעמפֿט קעגן דער

1. KUNDES farceur/joker 2. YOYSEF 3. YISROEL 4. romans de gare/trash novels 5. SHOMER 6. épargné/spared 7. SHOLEM-ALEYKHEM 8. PERETS 9. YANKEV 10. ... IKER surtout/especially 11. contribué/contributed 12. défend/defend 13. AVROM 14. MOYSHE 15. YEHOVESH בלומאַראַען פֿון שלמה בלומאַראַען 16. TANAKH la Bible juive/the Jewish Bible 17. MILKHOME guerre/war 18. se délecter/delight in 19. bien que/although 20. atteint/reached 21. envergure/scope 22. KHOYDESH ... mensuel/monthly 23. sur la sellette/on the carpet 24. feuille/sheet 25. épingles/pins 26. régulièrement/regularly 27. LEYTSIM clowns 28. BADKHONIM amuseurs/jesters 29. EFsher peut-être/perhaps.

סוף-וואָכניקע בילאָגעס³⁶.
און איך בין אַנטשלאָפֿן געוואָרן.
אַרום האַלבער נאַכט זינען אַהיימגעקומען די
גוטוואַכס פֿון טעאַטער און האָבן מיך
אויפֿגעוועקט. [...]
„אַ האַרציקן דאַנק אייך, אַפֿרים, מיר ווייסן
נישט ווי אייך צו דאַנקען!“
„נישטאָ פֿאַר וואָס“, האָב איך זיי
געענטפֿערט און זיך אומגעקערט צו דער
טיר.

בשעת איך האָב נאָך געטאַפט אין דער
פֿינסטערניש [...] האָט זיך מיר פֿלוצלינג
עמעצער געשטעלט אין וועג אַריין.
„פֿעטער“, האָב איך געהערט לייבלס קול,
„מיין נאַכטאַריף איז 150 שקלים³⁹. דאָס
איז דער פֿרייז אין מאַרק⁴⁰, חברל⁴¹...“
איך האָב אים באַצאַלט. אַ ברירה⁴² האָב איך
דען געהאַט ?

איך גרייט דיר צו אַ הייסע טיי.“
ער איז אַוועק אין דער קיך און האָט
אויפֿגעשטעלט אַ טשייניק³⁴ וואָסער. נאָך
דעם איז ער צוריקגעקומען און האָט
געפֿרעגט אויב איך וועל נישט מורא האָבן³⁵
צו בלייבן עטלעכע מינוט אַליין, ווייל ער
גיט אַרויס מעלדן דעם דאָקטער ער זאָל
קומען אַנקוקן מיך אין דער פֿרי. אויפֿן וועג
איז ער אויך צוגעגאַנגען אין אַן אַפֿטייק³⁶ און
געקויפֿט פֿאַר מיר אַ פֿאַר באַרויקונגס־פֿילן.
אַהיים געקומען, האָט מיר לייבל געהאַפֿן
זיך אויפֿשטעלן אויף די פֿיס און זיך
אַוועקזעצן אויף דער קאַנאַפֿע. ער אַליין האָט
זיך אַוועקגעזעצט אויף אַ פֿוסבענקעלע
אַקעגן איבער און מיר פֿאַרגעליינט עטלעכע
אויסגעקליבענע לייט־אַרטיקלעך³⁷ פֿון די

ווען איך בין געקומען צו זיך האָב איך זיך
געפֿונען ליגן אויף דער פֿאַדלאָגע²⁶. לעבן מיר
האַט געקניט²⁷ דער זעקס־יאַריקער לייבל און
האַט באַוועגט מיין אַרעם אַרויף און אַראָפֿ
פֿדי²⁸ מיך אויפֿצולעבן. דערנאָך האָט ער מיר
אַוועקגעלייגט אַ קאַלטן קאַמפֿרעס אויפֿן
שטערן, געעפֿנט מיין מויל און אַריינגעגאַסן אַ
ביסל בראַנפֿן²⁹. צו ביסלעך איז מיר
צוריקגעקומען מיין קראַפֿט און איך האָב זיך
געקענט אויפֿזעצן.
„וואָס איז געשען?“ האָב איך געפֿרעגט מיט
אַ שוואַך קול³⁰.
„האַסט באַקומען אַן עלעקטרישן זעץ,
פֿעטער³¹“, האָט דער צוציק³² געענטפֿערט
[...]. „דאגה נישט³³, ס'וועט באַלד אַדורכגיין.“

הומאַר-גלאַסאַר

דער קאַמיזם	(le) comique/humor
די סאַטירע	satire
די איראַניע	ironie/irony
די פאַראַדיע	parodie/parody
דער פֿאַרס	farce
דאָס געלעכטער	(le) rire, hilarité/laughter
דער/דאָס קאַטאַוועס	plaisanterie/joking, kidding
דער שפּאַס	plaisanterie, blague/joke
דער וויץ	blague, mot d'esprit/joke, witty saying
דער אַנעקדאָט	anecdote
דאָס גלייכוואָרט/גלייכווערטל	bon mot, aphorisme/aphorism
די הומאַרעסקע	récit humoristique/humerous piece
דער וויצלער/וויצלינג	farceur, diseur de bons mots/joker, wit
דער לץ (לצים/לצנים) - (LETS - LEYTSIM/LETSONIM)	bouffon, plaisantin/ clown, jester
דער בדתן - (BATKHONIM)	amuseur des mariages/ wedding jester
דער פֿריילעך-מאַכער	plaisantin, bouffon/joker, jester
וויציק, שפּאַסיק	drôle, amusant/witty, funny
קאַמיש	comique, drôle/funny
שמייכלעך	sourire/to smile
לאַכן	rire/to laugh
לאַכן מיט יאַשטשערקעס	rire jaune/forced laughter
אַפֿלאַכן/חוזק [kHOYZEK] מאַכן/	se moquer (de)/mock,
שפּעטן/שפּאַטן (פֿון)	make fun of
טרייבן שפּאַס/קאַטאַוועס	plaisanter/to joke, jest
אויף קאַטאַוועס/שפּאַס/אַ	pour rire/
געלעכטער	in jest
אויסגעדראַשענער וויץ	blague éculée/stale joke
אַ וויץ מיט אַ באַרד	vieille blague/old joke

דער יידישער טעם-טעם

אַ פֿעריאַדיש בלעטל פֿאַר יידיש־לערנערס

דער יידישער טעם-טעם איז אַ פּובליקאַציע
פֿון דעם פֿאַרייזער יידיש־צענטער –
מעדעם־ביבליאָטעק

אין דעם נומער האָבן מיטגעאַרבעט
איוועט, אַלינאַ, גאַלדע, יצחק, מאַרי,
נאַטאַליאַ, עוולין, רובי, שרון.

DER YIDISHER TAMTAM
Maison de la culture yiddish
Bibliothèque Medem
18, passage Saint-Pierre Amelot
75011 Paris
Tél. : 01 47 00 14 00
Fax : 01 47 00 14 47
tamtam@yiddishweb.com

מע קען אויך ליענען דעם יידישן טעם-טעם
אויפֿן אינטערנעץ : www.yiddishweb.com

